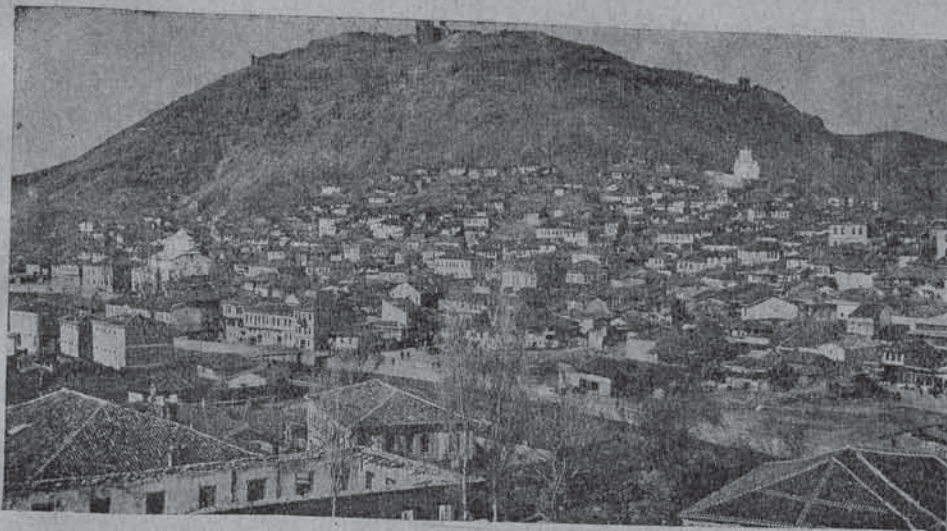

София, декември 1942 г.

117.Тукъ,
Бъл.Зем.и Кооп.Банка

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

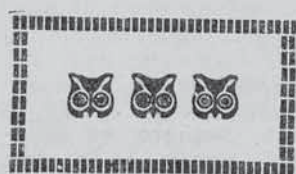
гр. ЩИПЪ

Съдържание:

1. Деньтъ на народнитѣ будители —
Ат. Ел. Павловъ
2. Дветѣ епопеи
3. Макед. наученъ институтъ на конгреса въ
Битоля — инж. Хр. Станишевъ
4. Презъ време на учителствуването ми въ
Солунъ — Лазаръ Димитровъ
5. Впечатления и констатации отъ конгреса
на Илинденци — Ангелъ Узуновъ
6. Илинденци въ Шипъ — следъ конгреса
въ Битоля — С. Гърлиновъ
7. Поздравително писмо отъ полк. Ламушъ
8. Чевствуване войводата Кръстю Лазаровъ
и другаритѣ му — Ил.
9. Крушево и неговитѣ технико-стопански
задачи — Вл. Димитровъ
10. Животописни бележки за отличили се
илинденци — Т. Арсовъ
11. Жертвитѣ при потушаване на Илин. въз-
стание — Наумъ Темчевъ
12. Положението.

ДА Р
ОТ НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА
„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“
СОФИЯ

ИЛЮСТРАЦИЯ ИЛИНДЕНЪ

Редакторъ: КИРИЛЪ ХРИСТОВЪ — СОВИЧАНОВЪ

Редакция и администрация: ул. „Пиротъ“ № 5, телеф. 2-19-32 — Чекова смѣтка 52-21

Абонаментъ 120 лв., за платилитъ до 1. юни 100 лв., за Европа—200 лв., за Америка—2 долара. Отдѣленъ брой 12 лв.

Списанието е одобрено отъ Министерството на Народ. Просвѣщение съ окръжно № 40,350 отъ 28. XI. 1923 г.

ДЕНЬТЪ НА НАРОДНИТЪ БУДИТЕЛИ

На 1 ноември по всички села и градове на сѣкмата ни родина се празнува паметта на Св. Иванъ Рилски, човѣкътъ, който напусти свѣтския животъ, разкоша и удоволствията и отиде въ недрата на великата Рилска пустиня и отъ тамъ въ продължение на дълги години съ огнено слово запали въ душата на българина свещения огънъ на родолюбие, съгради Рилската обителъ и я остави като огнище, въ което се запази на вѣчни времена духа на българската народностъ.

На сѣщия този день празнуваме и празника на народнитъ будители.

Ако поне за моментъ разтворимъ историята на народитъ, виждаме, че не малко народи сж живѣли на земята, но не всички сж оставили името си въ историята. Въ скрижалитъ на общочовѣшката култура сж оставили името си само ония народи, които сж имали свой националенъ духъ, сътворили сж културни ценности и сж ги оставили наследство на поколенията.

Нашиятъ малкъ български народъ оцѣлѣ вече тринадесетъ вѣка, мина презъ тъмни робства и кървави пепелища и се нареди редомъ съ вѣчнитъ народи. Това не бива да ни се вижда чудно, защото българскиятъ народъ крие въ себе си тайни, които го правятъ безсмъртенъ. Той има въ състава си квасъ, благодарение на който е можалъ като фениксъ да възкрѣсва, когато е билъ изгарянъ, и като лъвъ да се бори, когато е билъ нападанъ.

Този квасъ на българския народъ сж неговитъ будители. Пръвъ бѣ царъ Борисъ, който даде на народа си Христовата вѣра. Солунскитъ братя му дадохъ скрижалитъ на родната писменостъ. А отъ висинитъ на Атонъ се разнесе гласа на монаха „О! не разумне и роде, знай и помни своя езикъ!“ Следъ него иде Св. Фрони Врачански, Иларионъ Макариополски, а Раковски внася нови срѣдства — въоръжена борба — и когато жълтата гостенка навести неукротимия му духъ, който цѣлъ животъ се бори за свободата и независимостта, за съхналитъ устни на бореца изпратиха тия безсмъртни думи къмъ поколенията: „Азъ съмъ всѣкога билъ българинъ, ще бѣда не само до гробъ такъвъ, но още и после смъртта ще оставя завѣщание — прахътъ ми да се не смѣсва съ друга народностъ“.

Не малкъ дѣлъ се пада и на апостола Левски, който кръстоса на длѣжъ и на ширъ България. Обичанъ отъ всички, гоненъ навсѣкжде, подхвърленъ на хиляди прекеждия, той обся страната съ революционни комитети и най-

сетне овисна на бѣсилката, за да покаже на народа, че пѣтътъ за освобождението води презъ Голгота.

Следъ него на политическата сцена изпъкна Ботевъ, който за кжсо време изпѣ най-хубавитъ си бунтовнически пѣсни. „Но стига ми тая награда, да каже нѣвга народа, умрѣ сиромаша за правда, за правда и за свобода!“...

Бенковски, Каблешковъ и редица още продължиха дѣлото следъ него. А отъ люлката на българската култура, отъ най-стари времена и днесъ, Македония даде Йоакимъ Кърчовски, Кирилъ Пейчиновичъ, Христо Джефаровичъ, Жинзифовъ, Даме Груевъ и редица още.

Предъ погледа ни минава една епоха кърмачка на голѣми люде и величави характери. Великанитъ на народното пробуждане не търсѣха ни слава, ни лично благополучие. Забравили домъ и семейство, тѣ поставиха отечеството и службата на народа по-горе отъ всичко и съ кръвта си записаха най-свѣтитъ страници на нашта история.

Предъ тѣхния подвигъ ние свеждаме глава за почитъ днесъ, прослава отдаваме и се кълнемъ, че ще продължимъ дѣлото на народнитъ будители за вѣрна и преданна служба народу!

Нека се слави името имъ и подвига имъ на вѣчни времена.

Атанасъ Ел. Павловъ
Крушово

Илинденци въ кжщата на Георги Чурановъ на 5 августъ 1942 г. въ с. Смилево — отъ дѣсно на лѣво: инж. Хр. Станишевъ, А. Лозанчевъ, Мариновъ, Г. Чурановъ, Г. п. Христовъ и кметътъ на Битоля Ил. Ненчевъ

ДВЕТЪ ЕПОПЕИ

Думата е за Априлското въстание въ 1876 г. и Илинденското въ 1903 г. — две величави събития въ най-новата ни история, съ които нашият народъ изрази предъ чуждия свѣтъ своя борчески духъ и волята си да живѣе въ свобода.

Априлското въстание се извърши, когато цѣлиятъ нашъ народъ се намираше подъ иго. Следъ като се убедили, че мѣстнитѣ частични въстания и четническата дейность не ще докаратъ мечтаната свобода, нашитѣ революционери-емигранти въ Румѣния, възприели идеята за общо-народно въстание. И въ 1869 г. основали въ Букурещъ *Български централенъ революционенъ комитетъ*, който да подготви народа и да извърши това въстание. Съ подготовката на народа се заелъ Василь Левски, който развилъ легендарна апостолска дейность, като основалъ въ България около 200 мѣстни комитети съ центъръ Ловечъ. В. Левски не забравилъ и Македония, която смѣталъ за частъ отъ общото българско отечество. Презъ 1869 г. той посетилъ Крива-паланка, и въ осоговския манастиръ „Св. Йоакимъ Осоговски“ било уговорено, кои лица ще развиватъ революционна дейность въ Паланечко и Кратовско. Понеже работитѣ не му позволили да обходи цѣла Македония, той наредилъ чрезъ довѣрени лица да се основатъ частни комитети и въ други нейни краища. Преждевременната мъченическа смъртъ на Апостола му попрѣчила да направи и въ Македония това, което той бѣ направилъ въ България*)

Следъ несполучливитѣ въстанически движения въ България презъ есента 1875 г. Българскиятъ централенъ революционенъ комитетъ въ Букурещъ престаналъ да проявява дейность. Тогава неговото дѣло продължилъ новиятъ революционенъ комитетъ, образуванъ въ Гюргево въ края на 1875 г. И тоя комитетъ решилъ да подигне общо въстание въ България презъ пролѣтѣта 1876 г., та да предизвика намѣсата на Европа. Комитетътъ изработилъ плана на въстанието, като раздѣлилъ България на петъ революционни окрѣзи. Но въстанието било обявено преждевременно на 20 априлъ 1876 г. въ Панагюрище — центъръ на Пловдивския революционенъ окрѣгъ, и тамъ водачитѣ образували „Българско привременно правителство въ Сръдна-гора“. Поради прибързаностъ, въстанието не станало общо-народно, каквото тъкмѣли панагюрскитѣ революционери, които въ възванието, съставено следъ събранието въ Оборище, заявявали, че щѣло да се дигне „българско народно въстание въ България, Тракия и Македония.“

То се отразило сетне само въ два други революционни окрѣга: Търновския и Сливенския. За сегнало донѣкъде и Македония: въстанието, което се дигнало на 8 май 1876 г. въ с. Разловци и обхванало Малешеву и Пиянецъ, безъ съмнение е имало връзка съ Сръдногорското. Това въстание било ръководено отъ Димитъръ п. Георгиевъ отъ с. Берово, който се училъ въ Одеса, билъ въ Влашко, участвувалъ въ българската легия въ Бъл-

градъ, свършилъ военното училище и дружилъ съ Г. С. Раковски, Панайотъ Хитовъ, Ильо войвода и съ други наши революционери. Знамето на панагюрскитѣ въстаници ушила Райна п. Георгиева („Райна княгиня“), а на малешевскитѣ — Станислава, дъщеря на баба Недѣля, българска учителка въ Солунъ. Освенъ това, Станислава написала за войводата Димитъръ п. Георгиевъ нарочно стихотворение по случай трѣгването му въ македонскитѣ планини, да дигне въстанието.*)

Априлското въстание, което се ознаменува съ голѣми подвизи и се последва отъ много жертви, наистина предизвикало намѣсата на Европа. Подиръ извършената анкета на турскитѣ жестокости, особено на кланетата въ Багакъ, които покъртили цивилизования свѣтъ, се свикала въ края на 1876 г. Цариградската конференция, която решила да се образуватъ отъ българскитѣ земи две независими области. Понеже Турция отказала да приеме решението на конференцията, Русия ѝ обявила война, която се приключила съ мира въ Санъ Стефано на 19 февруарий 1878 г. Споредъ подписания договоръ, създавало се автономно княжество България, което, съ малки изключения, обхващало всички български земи. Но наскоро Санъ Стефанскиятъ договоръ билъ унищоженъ отъ конгреса на Великитѣ сили, свиканъ презъ юний с. г. въ Берлинъ. Тоя злокобенъ конгресъ, между другото, постановилъ да се оставятъ на Турция Южна Тракия и Македония. Това подействувало съкрушително особено върху българитѣ, които били оставени подъ турското иго. Това не могла да понесе най-вече Македония, тази класическа българска страна, която бѣ люлката на нашето възраждане и бѣ взела най-живо участие въ борбата за църковната ни независимостъ. Още преди да се свика Берлинскиятъ конгресъ, македонскитѣ българи, които усѣтили, че турцитѣ и грѣцкото духовенство действували, Македония да не се присъединява къмъ новоучреденото българско княжество, подали апелъ до Великитѣ сили чрезъ тѣхнитѣ солунски консули, подписанъ на 20 май 1878 г. отъ предствителитѣ на българскитѣ общини, съ който молѣли да не бждатъ отдѣляни отъ тѣхнитѣ братя въ Мизия и Тракия.) Щомъ се приложило решението на Берлинския конгресъ, въ Македония започнали мѣстни въстания, изпърво въ източната ѝ частъ (*Кресненското и Разложкото*), а сетне въ западната (*Прилепското и Охридското*). Това революционно движение, потушено много жестоко отъ турцитѣ, създава голѣма македонска емиграция въ България.

Въ Македония настѣпва затишие, но поробенитѣ българи не се помирили съ създаденото положение. Следъ петнадесетъ години борбата за свобода навлѣзла въ нова фаза.

Благодаренне на Екзархията, Македония напредна бързо въ просвѣтно отношение и се сдобила съ будна и родолюбива интелигенция, която не можеше да търпи тежкото иго, когато други бъл-

*) Д-ръ Ефр. Бѣлдедовъ — Разловското въстание въ Македония — 8 май 1876 г. (сп. Отецъ Паисий, год. XV, кн. II и III, стр. 68 — 74.

*) Проф. Йорданъ Ивановъ, Български старини изъ Македония, второ издание, София 1931 г. стр. 654 — 659.

*) Вж. моята статийка Василь Левски и Македония въ сп. Отецъ Паисий, год. XIV, кн. VIII, стр. 370 — 371.

гари сж вече свободни. Много македонски младежи идват да се учат и въ България. Някои от тях се надхватат с идеите на Г. С. Раковски, Л. Каравеловъ, В. Левски и Хр. Ботевъ, и решават да започнат организирана революционна борба за освобождението на своята поробена родина. Тъ възприемат тактиката и методите на некогашния български централен революционен комитет въ Букурещъ и, следъ като се връщат въ Македония, основават *Вжтрешната революционна организация*. Нейното начало туря Дамянъ Груевъ, македонският Левски, а тя се оформява въ 1894 г. Дамянъ Груевъ намира въ лицето на Гоце Дѣлчевъ свой незаменимъ сътрудникъ. Двата станаха легендарните вождове на организацията, която обедини създадените мѣстни революционни комитети въ Македония. Отъ своя страна македонската емиграция въ България образува друга революционна организация, наречена *Върховенъ Македоно-Одрински комитетъ*, чийто пръвъ председател е билъ Трайко Китанчевъ.

Вжтрешната революционна организация си поставя за идеалъ *освобождението на Македония*. Организацията доби отлична уредба и образува държава въ държава: съ свое управително тѣло (Централенъ революционенъ комитетъ), съ своя войска (чети и народна милиция), свой съдъ, свои данъци, тайна поща, печатни органи, куриери, задгранично представителство и пр. Тя изисква отъ своите членове строга дисциплина и безкористно и всеотдайно служене на освободителното дѣло, и си извоюва голѣмъ авторитетъ срѣдъ народа. Организацията подготвя българското население за борба, като се старае да привлече и другите народности елементи, недоволни отъ турското управление. Четите бранятъ Организацията и населението, наказватъ шпиони и други престѣпници, освенъ това водятъ борба съ грѣцките и сръбски чети, които съ благосклонността на турските власти — нахлуватъ въ Македония, за да пакостятъ на освободителното движение. Вжтрешната революционна организация пази строго своята автономност, като смѣта, че тя трѣбва да ръководи борбата въ Македония. По тоя случай тя влиза въ остъръ конфликтъ и съ Върховния македоно-одрински комитетъ въ София, и по едно време работата стигна до кървави сблъсквания.

Докато Върховниятъ македоно-одрински комитетъ иска да се дигне по-скоро възстанието, Вжтрешната революционна организация е противъ това, понеже смѣта, че народътъ още не е достатъчно подготвенъ. Но презъ есента 1902 г. "върховистите" подигатъ възстание въ Джумайско. Възстанието е потушено съ голѣма жестокостъ, започна тероръ въ цѣла Македония, за да се унищожи вжтрешната революционна организация. Като виждатъ каква опасностъ заплашва последната, някои нейни водачи решаватъ въ Солунъ (януарий 1903 г.), общото възстание да се дигне. Дамянъ Груевъ, който пристигналъ въ Солунъ, следъ освобождението си отъ заточението въ Пондрумъ-кале (въ Мала Азия), възприема решението на солунци. Гоце Дѣлчевъ се среща въ Солунъ съ своя другаръ Даме, достигнали до известно споразумение, и звиналъ за Сърския окръгъ, но

на 21 априлъ с. г. падна убитъ въ сражение съ турците въ с. Баница до Сѣръ. Вождъ на организацията остава самъ Дамянъ Груевъ. Въ срѣдата на априлъ 1903 г. станаха прочутите солунски атентати, които направиха силно впечатление въ Европа: запаленъ е съ експлозия френскиятъ параходъ „Гвадалквивиръ“, дигната е въ въздуха Отоманската банка, разтърсенъ е отъ бомби цѣлиятъ градъ, който преживѣва страшна тревога. Младешитъ — атентатори проявиха чудна смѣлостъ и самопожертвувателностъ. Турците извършиха кланета и арести надъ българите въ Солунъ, Битоля и въ вжтрешността на Македония. Хиляди българи сж хвърлени въ затворите. Всичко това засили дейността на четите. Започнаха се чести сражения съ турците, нови кланета, пожарища, изнасилвания на жени и пр. Въ сраженията взема участие и мѣстното население, което се притича на помощъ на четите. Изобщо, следъ солунските атентати Вжтрешната революционна организация претърпѣ тежки загуби. На конгреса станалъ презъ априлъ с. г. въ с. Смилево, родното мѣсто на Дамянъ Груевъ, е решено да се дигне възстание въ Битолския революционенъ окръгъ. Възстанието избухна на *Илинденъ 20 юлий* (2 августъ н. ст.)* То започна въ с. Смилево, дето е главниятъ щабъ на възстаниците, разпространи се въ цѣлия битолски окръгъ и добива масовъ характеръ. Възстанието помири Вжтрешната революционна организация съ Върховния македоно-одрински комитетъ: враждуващите братя си подаватъ ръце въ съдбоносния часъ, който преживѣва родината, и борбата се повежда съ общи сили. Отъ България приждатъ постоянни чети. Изпърво възстаниците иматъ успѣхъ, и някои селища, като Крушово и др., сж огрѣни отъ зората на свободата; но отпосле, както и трѣбваше да се очаква, турците взиматъ надмощие. Настъпила лута зима заставя водачите на възстанието да прекратятъ неравната епическа борба и обявяватъ демобилизация: четите сж разпуснати, а запазеното оржие е складирано въ сигурни мѣста. Въ Солунския, Скопския и по-късно въ Сърския окръзи се водятъ само сражения между четите и турската войска. Възстанието въ Одринския революционенъ окръгъ е провъзгласено на празника *Преображение Господне* — 6 августъ (ст. ст.), но то е масово само въ околностите на Странджа. Възстаниците действуватъ бързо, нападателно и отначало ставатъ пълни господари на тоя край, но въ последните дни на августъ то е потушено отъ голѣма турска армия отъ всички родове оржия. Извършените звѣрства и опустошения тукъ сж въ много по голѣмъ размѣръ, отколкото въ Битолско. Хиляди българи забѣгватъ въ България подъ защитата на четите. . .

Илинденската епопея, богата съ лични и групови подвизи, имаше, може да се каже, общо-български характеръ, понеже въ нея взеха живо

* Вж. хубавата книга на покойния писателъ и революционеръ Хр. Силиановъ: *Освободителните борби на Македония*. Томъ първи — Илинденското възстание, София 1933.

Македонският Научен Институт на конгреса в Битоля

Изъ поздравителната речъ на инн. Хр. Станишевъ

Нашата мила родина Македония винаги е съставлявала нераздѣлна частъ отъ общото българско отечество. Македония роди двамата български равноапостоли св. св. Кирилъ и Методия, които дадоха писмо на българския народъ. Македония роди св. Климента Охридски, първоучителя на българитѣ, който презъ цѣлия си животъ, отъ брѣговетѣ на Охрида синъ, прѣскаше лъчезарна свѣтлина надъ обширната българска земя. Тукъ, въ Македония, работѣше и св. Наумъ, ревностниятъ сподвижникъ на св. Климента.

Македония роди юначния български Царъ Самауилъ, който води до последно издихание великата борба за запазването на Българското Царство и се отличи съ велика храбростъ и безподобна българска вѣрностъ.

Македония даде на българския народъ най-големия човѣкъ въ новата ни история — Отецъ Паисий и безкрайна редица отъ несѣкрушими български борци, — Братя Миладинови и много още именити възрожденци и легендарни бунтовници, които ведно съ своитѣ братя отъ Мизия и Тракия изнесоха великата борба за духовното и политическо освобождение на нашия народъ.

Духовното единство на цѣлокупния български народъ намѣри изразъ въ създаването на светата Българска Екзархия, предвестница на близкото политическо освобождение.

Санъ-Стефанска България обгърна почти напълно цѣлокупния български народъ. Тя включи въ границитѣ си и вѣковната българска земя Македония. Радостъ и надежда за свободенъ творчески животъ просияха надъ цѣлата българска земя. Но четири месеца по-късно, зловещата политика на Англия разпокъса България. Македония, огнището на българската просвѣта и култура, бѣ откъсната отъ общото българско отечество и оставена подъ старото робство. Македонскитѣ българи, раздѣлени отъ своитѣ кръвни братя, останаха отново подъ непоносимото турско владичество и безчовѣчнитѣ терзания на грѣцкитѣ и сръбски домогвания. Но тѣ — македонскитѣ българи, унаследили отъ своитѣ бащи и дѣди най-възвишенитѣ добродетели — високо родолюбие, храбростъ и готовностъ за жертви за отечеството — не можаха да търпятъ това робско положение.

Още презъ 1878 година започна македонското освободително движение, което по храбростъ и саможертва нѣма равно въ свѣтовната история. Възстанията въ Кресна, Разлогъ, Прилепъ и Охридъ бѣха първитѣ прояви на новата борба за

участие и много българи отъ свободна България. Ентусиазирани, тѣ оставиха мило и драго и се отзоваха на гласа на поробенитѣ братя. И колко сложиха коститѣ си за тѣхната свобода!..

И творцитѣ на тази епопея постигнаха своята близка цель: намѣсата на Европа. Създадоха се отначало така нареченитѣ *мюрцшегски реформи*, които не задоволиха, наистина, поробенитѣ, но отваряха врати за нови, по-задоволителни. И ако следъ десетъ години Македония бѣ сполетена неочаквано отъ още по-зла участъ, за това бѣха виновни други, а не поменатитѣ творци.

Никола Филиповъ

свобода. Скоро първитѣ синове на Македония, за да запазятъ името и честта на своя народъ, го поведоха къмъ организирана борба за свобода, като въ 1893 година поставиха основитѣ на Македонската революционна организация — ВМОРО, въ Солунъ, столицата на Македония, градътъ на вѣковнитѣ български стремежи. Организацията подготви македонскитѣ българи за решителна борба за свобода. Легендарнитѣ апостоли-революционери: Даме Груевъ, Гоце Дѣлчевъ, Пере Тошевъ, Борисъ Сарафовъ, нинѣ здравствующиятъ Анастасъ Лозанчевъ и плеяда други борци поведоха неотразима борба и създадоха славната Илинденска епопея, ненадмината по себеотрицание и саможертва. На тази велика борба вие, братя-Илинденци, сте живи представители.

Започнатата борба за освобождението на Македония и обединението на българския народъ се подзе всенародно и, следъ даденитѣ скжпи жертви отъ цѣлокупния български народъ и благодарение на кървавитѣ усилия на нашитѣ велики съюзници — Германия и Италия, обединението на българския народъ е почти постигнато. Нашата скжпа Македония, свещената българска земя, земята на най-възвишено българско родолюбие, е вече свободна и по голѣмата ѣ частъ е вече обединена съ майката-родина. Великото дѣло на народното ни обединение ще бжде привършено, следъ като и останалата частъ на Македония, обладавана отъ силенъ български духъ, бжде приютена въ пазвитѣ на майката-родина.

Въ този часъ, нека помислимъ за всичкитѣ кѣтчета на българската македонска земя: за родното мѣсто на Василъ Чекаларова и Пандо Кляшева; за хубавата Струга, която даде на България Братя Миладинови, а на Илинденци голѣмия апостолъ Хр. Матовъ.

Ето вече вие се събирате на конгресъ въ свободна старинна Битоля, огнище на високо родолюбие и на несѣкрушимъ български духъ, въ юначна Битоля — въ подножието на величавия Пелистеръ и напоенитѣ съ българска кръвъ битолско поле и Червената стена, за да отпразднувате тържествено, радостни и щастливи, годишнината на славното Илинденско възстание въ неговия центъръ. Вашитѣ усилия сж увѣнчани съ успѣхъ, и страданията ви сж изкупени. Бждете горди.

Азъ съмъ твърде радостенъ и щастливъ да представлявамъ на това голѣмо народно тържество Македонския Наученъ Институтъ, който вече близо 20 години, възъ основа на историческата истина, етнографията и справедливостта, неуморно защитава културнитѣ и политически права на македонскитѣ българи. Днесъ, застаналъ предъ васъ, покланямъ се смирено предъ величавитѣ геройски подвизи, и предъ свѣтлата паметъ на самоотверженитѣ македонски революционери-илинденци и на храбритѣ български и германски воени, паднали на македонска земя за нейната свобода.

Отъ името на Македонския Наученъ Институтъ, пожелавамъ вамъ, живитѣ илинденци, дълголетствие, здраве и бодростъ, а на Конгреса ви — плодотворна дейностъ, за създаване оня единенъ духъ, който ще осжществи величието на Велика България.

Презъ време на учителствуването ми въ Солунъ

Въ Солунъ учителствахъ презъ 1893-1894 год. въ първоначалното училище на Вардаръ-капия, въ Кукушката махала. Презъ есента и презъ зимата бѣхъ принуденъ да стоя въ кѣщи, понеже бѣхъ боленъ и тѣлесно слабъ. Ограничавахъ се само да ходя въ училището, да преподавамъ уроцитѣ и се връщамъ въ кѣщи. Въ края на зимата и въ началото на пролѣтѣта, когато времето се подобри и съ здравето малко се позакрепихъ, почнахъ да излизамъ изъ чаршията и се навъртвахъ по-често на дукяна на шивача Георги п. Ивановъ въ покритата чаршия. Той почна да ми разказва за мѣститѣ, които теглятъ българскитѣ села отдето той бѣше родомъ, а именно: Зарово, Сухо, Негованъ и т. н. отъ нѣкой си чаушинъ Кемикъ-кѣранъ (кости трошачъ) представителъ на властта по тия мѣста. Това ме заинтересува много и намислихъ да пращамъ почти редовно презъ седмица или две сведения въ София да се публикуватъ въ в. „Македония“ подъ рубрика: „Обири, грабежи и убийства въ Солунски вилаетъ“. Допискитѣ изпращахъ чрезъ австрийската поща, каквато съществуваше въ Солунъ. Това продължи докато бѣхъ въ Солунъ.

Какво целѣхъ съ тия дописки? Едно да се освѣтлява общественото мнение и правителството въ България за непоносимия животъ на българитѣ въ Македония и друго да се обърне вниманието на външния свѣтъ върху тежкото положение въ Македония. Ако въ Солунския вилаетъ се вършеха такива издевателства надъ българитѣ и то отъ представители на властта, то какво бѣше положението въ другитѣ вилаети? Солунскиятъ вилаетъ се смѣташе като най-уреденъ.

Кѣмъ Великденъ ме посетиха въ кѣщата, дето живѣехъ, Труничехъ (чехъ), Петъръ п. Арсовъ, Иванъ х. Николовъ и Антонъ Димитровъ, тримата учители въ гимназията, а х. Николовъ книжаръ. Между разговоритѣ по положението на българитѣ въ Македония дойде се до въпроса за създаването на революционна организация, която да отпочне борба за освобождение и дали не е дошълъ момента да се пристѣпи къмъ дѣло. Азъ се произнесохъ да не се бърза. Да излѣзатъ по-голямъ брой интеллигентни сили изъ гимназиитѣ, тогава да се почне организирането на българското население въ революционни комитети и се подготви въстание. Съ това се и свършиха разговоритѣ и споменатитѣ лица си излѣзоха. Азъ не знаехъ, че вече на такава организация е турено начало и че изброенитѣ лица сж членове на Централния революционенъ комитетъ на тази организация. Не се сѣтихъ въ момента на разговоритѣ за целѣта на тѣхното посещение и на повдигнатия въпросъ за основаването на революционна организация. По-късно научихъ това отъ Петъръ п. Арсовъ и се разкайвахъ, че се произнесохъ резервирано по тоя въпросъ. Следната 1895 година бѣхъ посветенъ и азъ въ революционното дѣло. Повече по посвещаването ми въ дѣлото ще кажа другаде.

Следъ Великдена по инициативата на д-ръ Христо Татарчевъ и енорийския свещеникъ въ Вардаркапия отецъ Стаматъ, се отвори недѣлно училище, което се помѣщаваше въ най-горния етажъ на зданието прилепено до черквата

„Св. Димитрий“. Салонътъ бѣше доста голѣмъ. Занятията въ недѣлното училище се водѣха отъ мене и отъ Иванъ Ачковъ, учителъ въ централното първоначално българско училище. Той бѣше родомъ отъ Струга. При първитѣ още уроци имаше повече отъ 60 младежи. Но за жалостъ, скоро се закри това полезно училище.

Директорътъ на мъжката гимназия Михаилъ Сарафовъ издаде писмена заповѣдъ до учителитѣ отъ първоначалното училища въ смисълъ, че тѣ не могатъ да преподаватъ въ недѣлното училище безъ негово знание и разрешение. Тази заповѣдъ бѣше разнасяна отъ слугата при гимназията въ всичкитѣ първоначални училища, за да я прочетатъ и се подпишатъ подъ нея. Подписахъ се и азъ, но сиѣхъ преписъ отъ нея, понеже ми направи странно впечатление Тоя преписъ сиѣхъ съ намѣрението да пиша въ в. „Македония“ за тази чудна и произволна постѣпка на директора. Слугата обади, че съмъ сиѣлъ преписъ отъ заповѣдѣта. Бързо бѣхъ повиканъ да се явя предъ директора въ гимназията. Щомъ влѣзохъ въ канцеларията, директорътъ се нахвърли изотзадъ върху ми и ми стисна мишницитѣ на дветѣ рѣце и поиска преписа. Тази брутална постѣпка си обяснявамъ съ страха му да не нося револверъ съ себе си. Дадохъ му преписа. Той се обърна следъ това къмъ мене съ думитѣ: „Ти си сиѣлъ преписъ отъ заповѣдѣта ми, за да пишешъ въ в-къ „Македония“. Отвърнахъ му, че и да е така, нѣма защо да се страхува отъ писаното, ако заповѣдѣта е направена съ благонамѣрена целъ и си излѣзнахъ. Така се свърши този неспорочващъ автора инцидентъ и недѣлното училище се закри.

Считамъ за неизлишно да спомена за една сказка държана отъ д-ръ Христо Татарчевъ. Това бѣше въ началото на пролѣтѣта. Сказката бѣ държана въ горния салонъ на Мъжката гимназия. Салонътъ бѣше препълненъ отъ посетители отъ всички слоеве на българитѣ въ Солунъ. Тази сказка, първа по рода си и по време въ Солунъ, направи силно впечатление и бѣ посрещната съ голѣмъ ентузиазъмъ отъ публиката. Темата бѣше върху хигиената на кѣщата и за чистотата. Помня добре максимата, казана отъ сказчика: „Въ кѣща, въ която влиза свѣтлината, — лѣкаръ не влиза“.

Това бѣше културенъ празникъ на българитѣ въ Солунъ. Неговото значение не бѣше само практически да се просвѣщава българското население въ хигиената за опазване на здравето, а имаше по дълбоко и по-широко значение. Отъ една страна се повдигаше духа на българина и му се вдъхваше вѣра въ своитѣ сили за напредѣкъ и за по-свѣтло бждеще; отъ друга се издигаше предъ чуждия свѣтъ въ Солунъ, особено предъ европейцитѣ Предъ общото мнение за превъзходството на българскитѣ училища надъ всички други отъ разнитѣ народности, сказкитѣ идѣха да донесатъ единъ голѣмъ плюсъ къмъ съставеното вече общо добро мнение за българското учебно дѣло въ Солунъ.

За тази сказка писахъ дописка въ в. „Македония“ въ София и похвалихъ инициативата на доктора.

гр. Пловдивъ
септември 1942 г.

Лазаръ Димитровъ

Впечатления и констатации от конгреса на Илинденци

Конгресът на илинденци в Битоля не беше обикновен конгрес на културно-благотворително д-во, за да даде само годишен отчет на своите членове и за да избере ново управително тѣло. Тоя конгрес беше по-скоро едно голѣмо народно и патриотично тържество, което започна в Битоля и продължи в историческото Смилево и Цапари и в старопрестолния Охрид, където след закриването на конгреса отидоха мнозина от делегатите на поклонение. През тия паметни дни илинденци и българите от Македония манифестираха по-най тържествен начин своята преданост към Царя и отечеството.

Тоя конгрес остава исторически, защото след 39 години в Битоля, където бѣ обявено възстанието, се срещнаха създателите на Илинденската епопея и тѣхните последователи, които продължиха борбата за освобождението и обединението на българския народ и след 1903 година.

Битоля посрещна своите борци-илинденци с открити обятия, с най голѣма радост и най-добри чувства. Населението прие делегатите в домовете си и масово взе участие в тържествата.

Първият ден от конгреса, 2 август, ще остане паметен в живота на Илинденската организация, защото конгресът бѣ удостоен с посещението на министра на вътрешните работи г. П. Габровски. Неговото явяване в залата на конгреса преизпълни сърцата на конгресистите с истинска радост и възхищение. Той бѣ посрещнат от конгресистите на крака, с „ура“ и ржкоплѣскания. А когато г. министърът се яви на естрадата да говори пред конгреса и когато заяви: „Възложено ми е от Негово Величество Царя да ви поздравя с днешния тържествен конгрес, да изкажа възторга му от вашето величаво дѣло и ви предамъ най-сърдечните поздравии и благопожелания“... конгресистите от ново станаха на крака и залата ека от бурни ржкоплѣскания и нескончаемо „ура“. Тоя момент на изблик на особени чувства е неописуемъ. Трѣбва самъ човѣкъ да го изживѣе, за да го почувствува. Почти всички се просълзиха от радост. Тукъ най-ясно се изрази и подчерта любовта и предаността на илинденци къмъ Н. В. Царя.

Чувствувахе се, какъ министърът не само говори отъ все сърдце и душа, но и съ особено вдъхновение. Неговата речъ бѣше едно голѣмо морално удовлетворение за илинденци, а същевременно даде импулс и вдъхновение за тѣхната бждеща народополезна дейност. Тая речъ даде тонъ и настроение не само на конгреса, но и на тържествата, които станаха.

Отъ изказаните мисли и взетите решения на конгреса се констатира следното:

Илинденци, като стари борци за свободата и обединението на българския народъ, си оставатъ безрезервно на фронта на държавата, която сж готови да защитаватъ съ последни сили. Тѣхниятъ девизъ е: „Единъ народъ, една държава, единъ Царь“.

Родната и храбра българска армия, която в

миналото води нѣколко кървави войни за обединението на българския народъ и която в тия исторически моменти стои будна на своя постъ, готова на всѣкакви жертви, за да запази правата на българския народъ, сжщо така бѣше на особена почит отъ илинденци. Когато се споменѣше за българската армия, или когато нѣкои нейни представители се явѣше да говори на конгреса, илинденци съ ставане на крака и с „ура“ изказваха своите адмирации и своята признателност къмъ българското воинство. Въ Смилево, Цапари и в Охрид първите представители на родната армия бѣха носени на ръце отъ илинденци и отъ народа въ знакъ на обич и признателност.

На конгреса се констатира, че българското правителство проявява неимоверни усилия и изразходва грамадни срдства за културното и стопанско повдигане на Македония. както и за излѣкуване на раните, които бѣха нанесени върху новоосвободените земи отъ нашите вѣчни врагове сърби и гърци. По тоя случай конгресътъ отправи възторжени поздравии и благодарност къмъ българското правителство за неговата народна и мждра политика.

Илинденци не забравиха да изкажатъ своята почит и признателност и къмъ велика Германия и нейния водачъ, както и къмъ всички съюзилци с тѣхъ народи, храбрите войски на които продължаватъ да се борятъ за свѣтовната правда.

На конгреса се изтъкна, че борбата за обединението на българския народъ, за извоюване на единъ новъ и справедливъ редъ въ Европа, още не е довършена. Тая борба продължава и е тежка. Въ тая борба българскиятъ народъ е решително и безвъзвратно на страната на силите на Осъта. Въ тия исторически моменти, които преживѣва българскиятъ народъ, отъ всички се изисква да запазимъ бодър духъ, да запазимъ нашите морални силл непокънати и да бждемъ еднотелни. Да бждемъ готови да дадемъ и последните наши сили и срдства, които ни сж останали за запазване на извоюваната свобода, за запазване на народа ни отъ загинаване. Черпейки сили и вдъхновение отъ Илинденската епопея, да се отдадемъ всецѣло на вѣрна служба на Царя и отечеството, защото сега преживѣваме последните мигове — да бждемъ или не.

Тия общи констатации отъ конгреса на илинденци въ тия моменти, които преживѣва народътъ ни, сж отъ особено значение, защото Илинденската организация не е обикновено благотворително дружество, а организация съ обществено значение и сила, защото въ нейните редове се числятъ бивши македонски революционери, съ минала изпитана патриотична дейност, родени въ различни краища на нашето отечество съ най-различно обществено положение, и съ особено влияние всрдъ мѣстното население. Тя е изразителка на общественото мнение въ Македония, защото мѣстното население всѣкога е следвало своите борци за свободата.

Ангелъ Узунувъ

Илинденци въ Щипъ — следъ конгреса въ Битоля

Щипското дружество Илинденъ въ недѣля 16 августъ т. г. регистрира едно дѣло на умиление. Две инициативи — на кметството и дружеството — дадоха изразъ и примѣръ за назидание. Следъ светата литургия съ подобающа тържественост се откри първото детско игрище — градина въ Щипъ. Присѣствуваха кмета г. Никола Радевъ и помощника Тодоръ Яневъ, околийскиятъ управител г. Моцевъ, началникътъ на гарнизона съ почетно отдѣление и музика, околийскиятъ училищниятъ инспекторъ г. Мишевъ, областниятъ инспекторъ за обществени грижи г. Б. Бановъ, секретарътъ за обществено подпомагане въ София, директорътъ на гимназията, шефоветъ на учрежденията, илинденци съ пребиваващитъ делегати — гости отъ конгреса и множество граждани и гражданки. На декорираното за целта игрище бѣха построени въ костюмчета и децата отъ двата пола съ своитъ възпитателки. За значението и целта на детскитъ игрища — градини говориха архиепископскиятъ намѣстникъ, помощникъ кметътъ и околийскиятъ училищенъ инспекторъ. Отъ игрището присѣствующитъ отидоха въ салона на градското кино „Тодоръ Александровъ“, кждето дружество „Илинденъ“ бѣ устроило извънредно общо събрание съ публиченъ характеръ. Събранието се откри отъ секретаря на дружеството г. Трайчо Станчевъ, който съгласно дневния редъ даде думата на пребиваващия въ Щипъ съгражданинъ и дългогодишенъ учител г. Христо Настевъ, единъ отъ живитъ ржководители на илинденското възстание въ Леринския районъ, който въ качеството му подпредседател на бюрото на XII редовенъ конгресъ бѣ поканенъ да даде отчетъ за конгреса въ Битоля. Посрещнатъ съ бурни ржкоплекскания, той, съ затрогнато умиление, изрази първо щастieto си, че следъ 30 годишно емигрантство му се отреди да говори предъ съгражданиитъ и другаритъ си въ свободния му градъ и то въ сѣщия салонъ, кждето за първи пжтъ съ учителската колегия въ Щипъ и Ново Село следъ младотурския превратъ презъ 1908 година, възползувани отъ кратковременния тогава хуриетъ проявиха публично своята културно-просвѣтна и патриотична дейностъ на „Голѣми и важни“ театраджии, като представиха съ небивалъ успѣхъ пиеситъ „Иванко убиеца на царъ Асена“, „Женитба“ и пр.

Въ отчета си, изслушанъ съ особено внимание, той обективно изтъкна по-важнитъ моменти отъ тържеството по случай 39 год. отъ илинденското възстание и по-конкретно решентата на конгреса, като основателно илюстрира и нарече „първи съборъ на илинденци отъ всички краища на България и свободна Македония“. Той особено подчерта съчувственото гостоприемство отъ страна на Битолчани и вниманието на официалната власт съ личното присѣствие и поднесени приветствия отъ г. Министра на вътрешнитъ работи и нарвдното здраве г. Петъръ Габровски, отъ представителитъ на разни дружества, телеграма отъ Негово Величество Царя и на разни дружества, общественици и пр. отъ всички краища на България.

Въ края на отчета си той каза: „Драги Илинденци и уважаеми мои съграждани, въ заключение

ние дължа да припомня, че нин сме и трѣбва да бждемъ винаги тамъ, кждето е цѣлокупниятъ Български народъ съ нашия любимъ Царъ и Неговитъ мждри министри. Ние и тукъ сега гордо трѣбва да заявимъ, както въ миналото, че ще бждемъ противъ всички и противъ всѣки опитъ да се смути духа и единството на българския народъ (ржкоплекскания). Нека и въ това тържествено събрание да изповѣдаме, че ние и сега стоимъ будно предъ борческия ни дългъ, като заявимъ, че сме на фронта за пълната победа до реализирането на обединена и цѣлокупна България (ржкоплекскание). Това е било винаги и началото на

Илинденци отъ черквата начело съ вѣнцитъ и подъ звуцитъ на военната музика се отправя за гробищата въ Щипъ. — Цѣлото гражданство взе участие въ тая манифестация

освободителното ни дѣло. Новото време — продължи той, изисква и ни иалага по голѣми жертви отъ колкото въ миналото. Ние сме длъжни и сега въ старини да работимъ още повече, да бдимъ и да дадемъ каквото можемъ за реализиране новото преустройство на свѣта, за да ни даде и то онова, което е наше сублимно право като завещано отъ праѣдитъ ни „(ржкоплекскание)“. Съ пожелание идния конгресъ да се видимъ въ Солунъ — каза той, азъ извиквамъ: Да пребже Велика и мощна цѣлокупна България „(ржкоплекскание)“. „За Негово Величество Царя на българитъ, за Престолонаследника Симеонъ, за Нашата войска и величието на българския народъ, Ура! (продължително ура процепа салона).“

Съгласно дневния редъ председателствуващиятъ даде думата на делегата г. Алексанеъръ Развигоровъ, който говори на тема „Освободителнитъ борби въ Македония“. Съ кратки и изразителни цитати той даде пълна картинност на миналото и като заключение подчерта идеята да се образува фондъ за увѣковечаване паметта съ общъ паметникъ въ града за всички загинали въ борбата щипяни и тия отъ околията.

Последенъ говори кметътъ на Щипъ г. Н. Раевъ, който затрогнато поздрави говорившитъ съ пожелание застарѣлитъ илинденци да доживѣятъ пълното освобождение и на останалата частъ на (Следва на стр. 9 подъ линия)

COLONEL LAMOUCHE
32, BOULEVARD ST GERMAIN
PARIS. VE

Многоуважанаеми Господинъ председателю, (адресъ — правописа точно спазенъ)

Съ живъ интересъ и голѣма радостъ, челя съмъ въ българскитѣ вестници известията на Илинденския Конгресъ въ Битоля.

Въ истина, славната македонска Епопея е началото на окончателната борба за освобождението на Македония, борба която се продължава презъ тридесетъ и осемъ години, съ блестящи и скръбни периоди, на победи и на пробоване.

Илинденското въстание задължи Голѣмитѣ Държави да се отнасятъ до македонскитѣ работи. Отъ това дѣло, излизатъ Мюрцщегското (Mürzsteg) съгласие и испращането на европейскитѣ офицери за преустройството на турската жандармерия въ Македония.

Азъ си спомнямъ пристигането си въ Македония въ 1904 година, една година подиръ Илинденъ. Слушахъ още разказитѣ на въстанието и на кръвното му потѣпкване и видѣхъ разрушенитѣ села. Шестъ години живѣхъ въ „Тритѣ Вилаети“ какъ казвахъ, официално, Турцитѣ, и като офицеръ въ Шаба на италианския генералъ, началникъ на „Реорганизацията“ съмъ можалъ да посетя цѣла Македония.

Могъ да кажъ, че станалъ истиненъ Македонецъ. Впрочемъ, азъ съмъ почетенъ гражданинъ на хубавия градъ Горна-Джумая, който имаше щастието да остане въ 1913-та година въ предѣлитѣ на слободна България.

Подиръ Илинденъ, виждаме Младотурската Революция, Балканската война, победоносна за българскитѣ оржия, — отъ Цариградъ чувахъ гърмежа на българскитѣ топове предъ Чаталджа, — и нещастната междусъюзнишка война, начало на дълго робуване за Македония.

Най-сетне, слава Богу, въ 1941 година освобождението.

Стоянъ Йовевъ отъ с. Бръзово, Демиръ-Хисаръ, Битолско, роденъ въ 1883 г. грамотенъ. Въ революцион. организация е билъ посветенъ презъ 1901 г. а есенъта на 1902 г. е отишълъ на гурбетъ въ Крагуевацъ, Сърбия, и подиръ 3 месеци заминалъ за София, та въ с. Княжево се е настанилъ на работа въ пекарницата на Миленко Коли-магаре отъ с. Църско. Презъ юний 1903 г. Стоянъ се е зачислилъ въ четата на Пецо

отъ Битоля; презъ юний стигнали въ Кичевско, и въ планината на с. Ореовецъ сж имали сражения съ тур. аскеръ, който е билъ обсадилъ четата на Ванчо Сърбакъ отъ с. Вранещица; всички сж били спасени. Отъ тамъ четата на Пецо е преминала въ Демиръ Хисаръ и тогава, Стоянъ съ другаритѣ си: Павле Стойковъ отъ с. Бръзово, Диме Секановъ, Наумъ Заяковъ, Спиро Кацески и Иоанъ Кома, отъ с. Церъ, се прибрали въ четата на Сотиръ Ристевъ отъ с. Бръзово, а

La „justise immanente“ (присъщата правда) победи.

За мене, на края на единъ вече дълъгъ животъ, е голѣмо щастие да видя свършенъ своето най-скъпо пожелание, освобождението на милата си Македония и окончателно съединена ѝ съ майка България.

Надѣя се, че Богъ ще ми даде още нѣколко години, за да могъ да дойда за другъ пътъ въ Македония и да видя, българска сега, тази драга земя гдѣто живѣхъ преди тридесетъ и осемъ години въ времето на Турцитѣ, не толко жестоки за нея, както Сърбитѣ и Гърцитѣ.

Много ми е приятно да видя по четенето на българскитѣ вестници, какъ се е съхранило въ македонското население българското народно чувство и какъ се слѣя лесно, освободенитѣ земи съ старата областъ на Царството.

Какъ не ми било възможно да присъствувамъ на хубавитѣ патриотически, ентузиазирани тържества въ Битоля и въ историческия градъ Крушово, искамъ да представя своитѣ най-почтителни поздрави на старитѣ илинденци които живѣятъ още, и да изразя предъ Вашето лице, на Дружеството Илинденъ, своитѣ искрени поздравления и своитѣ сърдечни благопожелания за щастие и благоденствие на Македония, отъ сега нататкъ, нераздѣлно съединена съ България.

Да живѣе Македония,

Да живѣе Голѣма България.

Леонъ Ламушъ

Пенсиониранъ полковникъ на френската войска Царско-български генераленъ консулъ въ Парижъ. Дописенъ членъ на Македонския Наученъ Институтъ. Докторъ „honoris causa“ на юридическия факултетъ на Софийския университетъ.

Пецо съ останалитѣ заминалъ въ Долни Демиръ-Хисаръ

Стоянъ съ спомен. му другари останаха съ Сотира до голѣмото и кръвопролитно сражение при мѣстн. „Пещерка“ на 10 септ. 1903 г., което е траяло отъ обѣдъ до мракъ. Четата е брояла 22 души четници, плусъ Дим. Матлиевъ, бившия учителъ отъ Охридъ и Анастасъ Лозанчевъ, членъ на горския револ. щабъ, отъ Битоля. Отъ четата сж били убити: войводата Сотиръ Ристевъ, Дим. Матлиевъ и 8 души четници, между които и споменатитѣ 5 другари на Стояна.

Презъ 1906 г. августъ, Стоянъ е билъ мой четникъ 15 дена, временно понеже четата ми бѣше малобройна.

Презъ Свѣтовната война Стоянъ е служилъ въ 1-и Македонски полкъ, 1-а дружина, 1-а рота, 2-и взодъ, до примирието 1918 г.

Стоянъ има само жена, Цвѣта, родена 1880 год., материално е беденъ, — пждаринъ е въ селото си и отъ това се препитава.

Сведения събралъ: Т. Арсовъ
бившъ Д.-Хис. войвода

Чествуване войводата Кръстю Лазаровъ и другаритѣ му

На 15 септ. въ Куманово се състоя голѣмо всенародно тържество — чествувана бѣ 40-годишната революционна дейност на войводата Кръстю Лазаровъ и 27-годишнината на воденето отъ неговата чета епично сражение съ 5,000 редовни сръбски войници въ мѣстността „Орловецъ“, на 8 клм. южно отъ Куманово. Въ сражението сж участвували 39 четници, 24 отъ които сж загинали геройски въ неравното сражение.

При „Орловецъ“ се състоя всенародно поклонение. Безкрайна върворица въ живописни народни носии отъ Кумановско се точеше по посока на мѣстото, дето се издига

голѣмъ петметровъ кръстъ.

Близу до кръста е издигната паметна плоча съ следния надписъ: „Тукъ на 27, 28 и 29 августъ, 1915 г. (старъ стилъ) кумановската чета, подъ войводството на Кръстю Лазаровъ Кумановски, води кръвопролитенъ бой съ многобройна сръбска войска и показва на свѣта какъ се бори и умира македонскиятъ българинъ за всебългарското освобождение и обединение. Вѣчна слава на войводата и неговитѣ четници“.

Въ 10 часа преди обѣдъ бѣ отслужена панахида за загиналитѣ четници отъ архимандритъ Стефанъ. На панихидата присъствуваха: група членове на кумановското благотворително братство въ София, делегация отъ Кюстендилъ, начело съ кмета на града г-нъ д-ръ Г. Ефремовъ, почетна рота работници и работнички отъ Скопие, бранници и браннички, почетенъ полицейски коненъ взводъ и други.

Около кръста бѣха заели мѣста: войводата Кръстю Лазаровъ съ останалитѣ живи четници — Траянъ Петровъ Стойчевъ и Величко Спасовъ Механджиевъ, и двамата отъ кумановскитѣ села, близкитѣ на загиналитѣ герои, знаменосцитѣ на разнитѣ родолюбиви и др. организации. Околнитѣ близки и далечни скали бѣха почернѣли отъ народъ. Мнозинството наброяваше 20,000 души. Архимандритъ Стефанъ освети голѣмия дървенъ кръстъ и мраморната плоча и произнесе възторжено слово, а военната музика изсвири „Покойници“ Произнесе речъ отъ името на войската н-ктъ на гарнизона въ Куманово. Ученичката Цв. Гинева отъ Куманово рецитира „Опѣлченцитѣ на Шипка“, отъ Ив. Вазовъ. Следъ това говориха окол. управителъ г. Г. Калъповъ, кметътъ на Куманово г. М. Андоновъ и др. Бѣха положени много вѣнци на паметната плоча.

На поляната подъ бойното мѣсто

на официалнитѣ лица бѣ сложена народна трапеза. Войводата Лазаровъ и двамата негови живи другари бѣха сърдечно поздравени отъ множеството. Побѣлѣли старци и левентъ юнаци спираха почтително славния войвода, цѣлуваха му ръцетѣ и плачеха отъ радостъ. Особено трогателна бѣ срещата между войводата и 90-годишната баба *Наста Величкова* отъ с. Шупли Каменъ, Кумановско, която цѣли 40 години е служила на български чети и е укривала храбритѣ български четници отъ преследване и изпълнявала отговорна куриерска задача. При всеобща радостъ народ-

ната трапеза се превърна въ непринудено всенародно веселие.

Въ 5 ч. сл. обѣдъ въ салона на юнашкия домъ въ Куманово се състоя

Тържествено публично събрание,

на което стана официалното чествуване на войводата Кръстю Лазаровъ и неговитѣ живи другари. Появяването на войводата бѣ посрещнато съ продължителни бурни ржкоплескания. Обл. директоръ г. д-ръ Д. Раевъ събщи, че Н. В. Царьтъ е благоволилъ да награти войводата съ ордена „Св. Александъръ“ V ст., а тримата негови живи другари съ ордена „Св. Александъръ“ VI ст. Г-нъ д-ръ Раевъ връчи и париченъ даръ на тримата борци, даденъ отъ българското правителство. Войводата Кръстю Лазаровъ, трогнатъ отговори. Следъ това гл. инспекторъ на националната пропаганда г. Коларовъ произнесе слово за живота и революционната дейност на Лазаровъ. Прочетено бѣ писмо, съ което войводата бѣ провъзгласенъ за почетенъ членъ на Съюза на запаснитѣ подофигиери. Прочетени бѣха и множество поздравителни телеграми между които и отъ министритѣ г. П. Габровски, Д. Божиловъ, митрополитъ Софроний и др. Кметътъ на града г. М. Антоновъ обяви, че общината дава даръ на войводата една къща. Освенъ това той събщи, че населението въ Куманово и околията по свой починъ е събрало за войводата париченъ даръ въ размѣръ на повече отъ 180,000 лв. Поднесени бѣха и множество други подаръци.

Цѣлото тържество се предаваше чрезъ високоговорители на множеството останало вънъ отъ салона.

Ил.

(Продължение отъ стр. 7)

родината ни. Въодушевено той заяви, че ще способствува съ всички сили и възможности за издигането въ всѣко отношение на Шипъ, за което направи и апелъ да бжде подкрепенъ отъ гражданството за създаването на необходимия фондъ, за което той заяви, че въ близко бждеще при удобенъ случай ще се избере и спелиаленъ комитетъ. Отговори му г. Христо Настевъ, който между другото каза: „г. кмете, когато въ миналото презъ турския и сръбския тиранически режими щипяни проявиха смѣлостъ и достатѣчни сили съ кръвни жертви въ борбата за свободата на родината ни, трѣбва да бждемъ преувѣрени, че тѣ и сега ще се въоръжатъ съ достатѣчни грижи и воля да подкрепятъ всѣка ваша разумна реална инициатива за издигането на борческия, ми роденъ градъ въ всѣко отношение. Увѣренъ че ставамъ изразителъ на чувствата и на желанията на моитѣ родолюбиви съграждани, пожелавамъ Ви бодростъ и постоянство (ржкоплескане).“

Събранието се закри съ предлогъ на г. кмета, като се направи за споменъ обща снимка съ присѣдстващитѣ гости илинденци и бившитѣ деятели на Шипъ.

гр. Шипъ, 20. VIII. 1942 год.

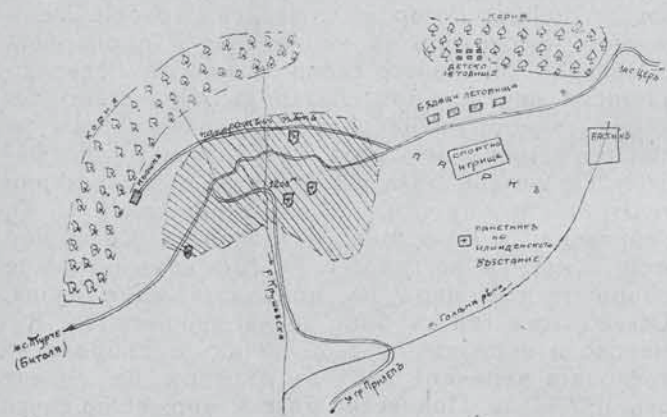
Председателъ: С. Гърличковъ.

Крушово и неговите технико-стопански задачи

Въ една китна долнина, наподобяваща кратеръ на вулканъ, съ единъ вѣнецъ отъ букова гора по горния му край, е разположенъ на 1,200 метра надъ морското равнище гр. Крушово.

Бунтовническо гнѣздо, той между първите, развъ, презъ Илинденското въстание, байрака на бунта, очисти града отъ турската власт и провъзгласи свободата, която следъ 14 дена, подъ напора на около 30,000 редовни турски войници и 30,000 нередовни (башибозуци), следъ героична борба загуби, безъ да загуби вѣрата, че тя, кога да е ще бжде извоювана.

И действително, днесъ градътъ се радва на дългоочакваната свобода, въ границите на обединеното отечество, и замисля своето културно и технико-стопанско издигане.

Градъ Крушово съ дветѣ кории и пѣтищата къмъ Прилепъ, Битоля и с. Церъ, заедно съ бждещите лѣтовища и спортни сервиси.

За горната целъ, събуденото гражданство е начертало единъ планъ, къмъ който съ съдействието и ръководството на съответните държавни органи, ще се пристъпи въ най-близко бждеще.

Органите на Министерството на О. С. П. и Благоустройството, респективно Битолския областенъ и Прилепския околийски инженери, проявяватъ една дейностъ достойна за похвала, събуждаща надежда за по-щастливи дни.

Още отъ миналата година, непосредствено следъ освобождението, започна се поправката на единствения излизашъ отъ града пѣтъ за гр. Прилепъ, който прави около 17 завоя съ радиуси отъ 3 до 5 метра. Поправките сж доста напреднали и въ недалечно бждеще, завоите ще бждатъ задоволително разширени и наклоните намалени.

Само тоя пѣтъ, обаче, далечъ не може да удовлетвори и половината отъ нуждите на града и околията. Належаще е прокарването на *вторъ единъ пѣтъ* презъ село Журче за Битоля — Кичево, за да свърже Крушово съ областния му градъ Битоля и селата отъ най-плодородната частъ на околията — коритото на р. Черна.

Прокарването на тоя пѣтъ е една жизнена необходимостъ за града и околията и, както се научаваме, М-вото на О. С. П. и Благоустройството ще изпрати въ най-скоро време една бригада, която да трасира пѣтя, следъ което ще започне и направата му.

Следватъ по важностъ и други пѣтища въ

околията, за които ще се чака по-благоприятно време и които въ бждеще ще изиграятъ важна стопанска роль. Тѣ сж:

1) гр. Крушово — с. Горно или Долно Дивяци — с. Церъ.

2) гр. Крушово — с. Норово — с. Житоше

3) гр. Крушово — с. Раствовица — с. Жванъ

и 4) гр. Крушово — с. Кочище — с. Брѣзово.

Едва следъ направата на тия пѣтища ще може да се очаква едно относително съживяване на напълно изолирания и стопански замръл градъ.

Друга важна задача за града е *водоснабдяването му*. Понастоящемъ се подобрява единъ съществуващъ водопроводъ, който да ечъ не може да задоволи нуждите на населението въ града. Сжщия нѣма повече отъ 400 грама вода въ секунда. Съществуватъ и други водоизточници, които следва да се каптиратъ, и които бждещото проучване ще включи въ водната мрежа на града.

Помощта, която се указва отъ Битолския областенъ инженеръ, се високо цени. Налага се, обаче, проучването на всички водоизточници и включването имъ въ общото водоснабдяване на града.

Третия проблемъ е *планирането на града*, което се извършва по настоящемъ и чрезъ което въ недалечно бждеще градътъ ще се снабди поне съ единъ пѣтъ-улица, даваща възможностъ за свободно минаване на коли. Около сжщата улица въ лѣво и дѣсно отъ нея следва да се застрои курортната частъ на града съ открити гледки къмъ полето и отсреща лежащите планини: Даутица, Бабуна планина, Селечка планина, Чеганъ, Каймакчаланъ, Кота 1048 и др. все исторически и свети за българския народъ мѣста, пазвите на които сж приютили героите отъ войната 1915—1918 гидини.

Следващата задача е *електроснабдяването*, което следъ прокарването на плана трѣбва да стане чрезъ единъ двигателъ, съ гориво, дърва или дървени вжглища, каквито не далечъ отъ града се намиратъ въ неограничено количество.

Така снабденъ градътъ съ вода, изобилна и чиста, съ пѣтища, съ електричество ще може да се развие като първостепененъ планински курортъ, лѣтенъ и зименъ.

Облагодетелствуванъ отъ природата, съ своя мекъ климатъ, височина 1,200 м., чистъ въздухъ, хубава вода и очарователни гледки, градътъ въ недалечно бждеще, ще бжде мѣсто за лѣтна и зимна почивка на нуждающите се.

Това сж техническите задачи, които градътъ си е поставилъ. Едновременно съ тѣхъ, обаче, предстоятъ и нѣкои стопански инициативи, които ще помогнатъ за засилване прехраната на населението му.

Като първа задача е развиването на *овцевъдството* до степенъ да се използватъ всички пасбища, естествени и изкуствени, около града и околията. Мѣстната овца дава отлична по качество вълна, а последната може да послужи за развитието на една килимарска индустрия, каквато впрочемъ въ града съществува за килими обикновенъ и персийски типъ — пласимента на които е напълно гарантиранъ.

(Следва на стр. 10 подъ линия)

Г-на Мария Дяконъ Ив. Младенова

Председателка на женското милосърдно дружество „Утѣха“ въ Битоля.

Основано презъ 1905 год., дружеството открива сиропиталище въ което отглежда 120 сирака — деца на избити презъ илинденското въстание българи отъ цѣлия битолски вилаетъ, открива и безплатна трапезария за 80 сираци изъ гр. Битоля, а сега издържа старопиталище „Дръ Конст. Мишайковъ“, въ което сж настанени 40 души стари мъже и жени, останали безъ домъ и подслонъ. По инициативата на сжщото братство веднага следъ пропждането на сърбитъ основано е въ града девическо стопанско у-ще „Мария Луиза“, което брои 60 ученички.

Всичко това се дължи на инициативата на будната негова председателка, чиято дейностъ е чествувана на патронния празникъ на др-ството — Св. Царъ Борисъ, — както и на преднитъ му членки — почтени гражданки на гр. Битоля.

Другъ отрасълъ е производството на картофи; особено сорта „бинте“ би особено добре подходжалъ на планинскитъ климатични условия въ тоя край и биха се добили резултати, които биха значително облекчили прехраната на населението.

Налага се всички празни мѣста, върху които сега расте буйна папратъ, да се разоратъ и засѣятъ съ картофи.

Така поставенитъ задачи сж скромни, но съответствуватъ на възможноститъ на единъ градъ, безъ изгледи, за блестящъ стопански подеъмъ, но съ блестящи лѣтковищни условия и скромни стопански начинания.

Нека се надѣваме, че въ границитъ на великото наше обединено отечество и съ съдействието на държавнитъ органи и труда на населението всички поставени задачи ще получатъ своето разумно разрешение.

Ииж. Вл. Димитровъ

Спиро Ивановъ Цѣтковски, роденъ 1884 г. въ с. Пространъ, Демиръ-Хисаръ, Битолско, грамотенъ.

Презъ м. декемврий 1902 г. отъ София, гдето е билъ на гурбетъ, дошълъ е въ родното си село при родителитъ си. Селскиятъ имъ учител Христо Илиевъ, родомъ отъ сжщото село, поканилъ Спиросъ у дома си и го подложилъ на клетва за вѣрностъ на революционното дѣло.

Отъ този день Спиросъ станалъ другъ човѣкъ — преродилъ се е; той става единъ отъ жаркитъ работници на дѣлото; кждето и да го потърсишъ, той е готовъ.

На 13 юлий 1903 г. той напушта домъ и родители, въоръженъ съ своя пушка „гра“ и револверъ „бешлия“ се е причислилъ въ четата на Иорданъ Пиперка.

Спиросъ е взелъ живо участие при нападенето на възстаницитъ върху турското с. Сжлпъ на день Илинденъ 1903 год.; въ сражението при „Гюргейда“, Карбунишко на 24 юлий; при загинването на Иорданъ Пиперката на 10 VIII. пр. мѣстн. „Герамидница“, Церско-поле; въ сражението при „еврейка“, Пировско-Церска планина, съ войводата Никола Дечевъ; въ сражението около 15 августъ между селата Бабино и Слосещица.

Подиръ възстанието, презъ 1912 г. той заминалъ за сев. Америка, отъ кждето се е завърналъ презъ 1920 г.

Спиросъ е крепкъ тѣломъ, а духомъ още повече; не знае какъ да изкаже радостта си, че Македония е освободена! Той се занимава съ малко земедѣлско стопанство въ селото си, но едва свързва краищата си.

Има жива жена Стефанка р. 1886 г., дъщеря Стойна р. 1911 г. и зетъ Тодоръ 1905 г.

По-горе даваме и портрета на Спиросъ.

Сведения събралъ: Т. Арсовъ
бив. Д. Хисарски войвода

Софрония Гавриловъ отъ с. Брѣзово, Демиръ-Хисаръ, Битолско, Илинденецъ и работникъ на револ. организация, презъ 1901 та до 1912 год.

Жертвите при потушаване на Илинденското въстание

продължение отъ книга 9 (139)

† Василь Чонка	65 год. убити съ куршумъ
† Стоянъ Караджовъ	85 год.
† Иванъ Шиперковъ	80 год.
† Христо Узунджа	85 год.
† Мише Московъ	65 год.
† Динко Майдовъ	55 год.
† Нолйо Шушмовъ	85 год. убити съ камъни
† Иванъ Каракашъ	75 год.
† Георги Каракашъ	8 год. убити съ ножъ
† Лазо Манговъ	65 год. убитъ съ куршумъ
† Йоти Ангелчевъ	5 год. убитъ съ куршумъ
† Колйо попъ Стериовъ	22 год. убитъ съ ножъ
† Пандовица Близнакова	25 год. " " куршумъ
† Василка Ризова	18 год. " " "
† Колевица Мосманка	70 год. " " "
† Цѣтковица Пашова	80 год. " " "
† Василица Скивинска	65 год. убита съ куршумъ

А останалото и заобиколено отъ войскитѣ и башибозуци население е било *буквално оголено* — на женитѣ била оставена само по една риза. Ограбенитѣ вещи, натоварени на селски добитѣци, били откарани отъ башибозука. Следъ тоя день и после башибозукъ ежедневно е нападалъ и обиралъ каквото намѣрѣлъ. Отпосле е била изпратена войска отъ Серфидженския табуръ, която се настанила на чадъри около селото, за да го пред-

пазва отъ нови нападения на башибозука.

Отъ 250 кѣщи, колкото е броело селото, останали здрави само две кѣщи. Изгорена е била черквата св. Никола, както и дветѣ селски училища. Откаранъ е билъ и всичкия добитѣкъ.

Отъ Дѣмбени сѣ излѣзли 120 четници. Въ разни сражения съ войскитѣ геройски сѣ загинали следнитѣ 15 младежи:

- † Пандо Близнаковъ
- † Киряко Василевъ
- † Насо Пачковъ
- † Петре Караманчевъ
- † Гелйо Кърчишки
- † Ване Бекирчевъ
- † Гелйо Казновъ
- † Ставро Здролйовъ
- † Йото Здролйовъ
- † Кузо Джунда
- † Колйо Каракашъ
- † Георги Влаше
- † Лазаръ п. Трайковъ
- † Яне Прешленковъ
- † Кръстю Търповски

Убити отъ войници по най-жестокъ начинъ при Дреновени, когато следъ амнистията на 15 окт. слизали да предадатъ оръжиято.

25. с. Апокепъ

Това село е разположено точно срещу Костуръ, на единъ часъ разстояние отъ него и до августъ не е обезпокоявано отъ никого. Планината надъ Апокепъ е висока и камениста. На 30 августъ въ селото е влѣзла около 300 души войска, идваща отъ Костуръ. Заловила е петима отъ селянитѣ и ги препратила въ града, а самъ офицерътъ, който е командувалъ войската е търсѣлъ удобно мѣсто около селото, за да настани войницитѣ на чадъри. Когато се изкачилъ съ войницитѣ надъ селото отъ кѣмъ високитѣ стени на планината, неочаквано една многобройна въстаническа чета открила огънь противъ войскитѣ. Завързало се било ожесточено сражение. Населението се разбѣгало по посока кѣмъ Костуръ. Разяренитѣ власти въ града веднага изпра-

тили подкрепления на войскитѣ. Сщевременно били извадени отъ затвора двама отъ задържанитѣ 5 души селяни и всрѣдъ града най-мжчески били умъртвени:

- † Наумъ Майсторъ
- † Спасо Шолйовъ.

На другия день 31 августъ друга войска, придружена отъ башибозуци, нахлу въ селото, ограби го, *подпали всички 120 кѣщи*, които до вечерята изгорѣли. А тримата останали арестувани били извадени отъ затвора, откарани вънъ отъ града и подъ с. Шестеово мжченически убити: Тѣ сѣ:

- † Свещеникъ Михаилъ
- † Лазо Лукаръ
- † Нико Шумалиевъ

26. с. Кономлади

То е било нападано и ограбвано на нѣколко пѣти. Първо войска е минала презъ него на 23 августъ, Втори пѣтъ е минала и го ограбила, като е откарала и добитѣка му, а на 25 септ. и на 16 окт. убити сѣ били съ ножъ:

- † Яне Темелковъ 30 год. убитъ съ ножъ
- † Стоянъ Ивановъ 16 год. " " "

Отъ селскитѣ четници въ разни сражения съ

войскитѣ сѣ били убити следнитѣ младежи:

- † Василь Китевъ
- † Мелйо Гелевъ
- † Доне Карамфиловъ
- † Василь Трайковъ
- † Стоянъ Мелйовъ
- † Ставро Доновъ
- † Лазо Гелевъ
- † Димитъръ Котевъ

27. с. Жупанища

Разположено е на пѣтя между Костуръ и Дѣмбени. На 4 августъ иляве и башибозукъ сѣ развѣти турски знамена идвали отъ кѣмъ с. Сливени. Селянитѣ, като ги видѣли, помислили си, че идвали да се настаняватъ въ селото. За това изпратили трима първенци да ги посрещнатъ, но когато видѣли, че тримата били заклани съ но-

жове, цѣлото население се разбѣгало. Ето имената на тия трима нещастници:

- † Диме Гоговъ
- † Василь Шишовъ и
- † Търпо Бочкаръ

При това въ разни времена презъ въстанието сѣ били убити:

† Свещ. Атанасъ
 † Свещ. Димитъръ
 † Киро Атанасовъ
 † Сидо п. Черновъ и
 † Коле Гешовъ

Всички 120 кѣщи, колкото е брояло селото, сж били ограбени и изгорѣли. Изгорени сж били и тритѣ селски черкви: Св. Петка, Св. Илия и Св. Троица. Откаранъ е билъ и селския добитѣкъ.

28. с. Косинецъ

На 4 августъ селото е било нападнато съ честа стрелба отъ войски, които идвали отъ къмъ Биглища. Тѣ били арнаути, лѣбри и чемарити отъ Лепчишкия гарнизонъ. Следъ тѣхъ вървѣли илѣвета и башибозукъ. Цѣлата тая сганъ бѣсно се втурнала въ селото, предала се на грабежъ и палѣжъ. Населението забѣгнало къмъ Дѣмбенската планина. А следнитѣ лица, които не успѣли да избѣгатъ навреме, били отпосле намѣрени убити, или изгорѣли въ кѣщи:

† Стояница Гещанка	75 год. изгорѣла
† Пенювица Ангелинова	60 " "
† Цвѣтковица Одайка	80 " "
† Киро Миовски	65 " "
† Василь Киселиновъ	80 год. убитъ съ ножъ
† Цвѣта Василева	80 " "
† Пене Пулячовъ	63 " "
† Митровица Петличарова	55 " "
† Илия Петковъ	12 " "
† Рисговица Тумбарка	23 " "
† Танасъ Миновъ	63 год. уб. съ куршумъ
† Иванъ Орлиновъ	28 " "
† Герго Рука	70 " "

Войскитѣ следъ това се оттеглили по пѣтя къмъ Костуръ, а следъ тѣхъ и башибозукъ, който подпали всички кошари и снопи по пѣтя и откара многоброенъ добитѣкъ.

Тоя день отъ 206 кѣщи, колкото броело селото, останали здрави само 17 кѣщи. Изгорени сж били и селскитѣ черкви Св. Петка и св. Атанасъ, както и голѣмото и красиво селско училище. Понеже селската чета се е прибрала въ селото, то и башибозукъ не смѣлъ да го напада до 26 августъ. Но на 27 сѣщия мѣсѣцъ появила се многобройни войски отъ къмъ Дѣмбенската планина, а заедно съ тѣхъ и башибозукъ и заобиколиха селото. Повчето отъ мѣжкото население сполучило да си пробие пѣтъ и да избѣга. А отъ останалитѣ въ селото убити били следнитѣ 29 лица:

† Митовица Боянка	85 г. разсѣчена съ сѣкира
† Кольовица Боянка	70 " "
† Димит. Манельовски	50 " "
† Липо Манельовски	65 " "
† Диме Манельовски	65 " "
† Кире Пиндзовъ	65 г. закланъ съ ножъ
† Иованъ Мола	67 г. убитъ съ ножъ
† Василь Пандовъ	70 " "
† София Пандова	50 " "
† Тръндо Нолчевъ	65 " "
† Атанасъ Караминевски	65 г. убитъ съ куршумъ
† Василь Цвѣтковъ	65 " "
† Петровица Влахинка	35 " "
† Тръндо Мацамовъ	85 г. закланъ съ ножъ
† Мануша Тръндова	80 " "
† Пандо Рисковски	70 " "
† Динко Калановски	68 г. "
† Митре Влахъ	70 " "
† Диневица Тумбарка	85 " "
† Сотиръ Орлиновъ	85 " извад. очи и закланъ
† Стоянъ Кръстевъ	65 г. убитъ съ куршумъ
† Никола Петковъ	57 " "
† Свещ. Ставро	90 " "
† Дине Стояновъ	48 " "
† Пене Пиндзовъ	60 " убитъ съ ножъ
† Наумъ Миовски	65 " " куршумъ
† Наумъ Апостоловъ	27 г. " " "
† Гаки Димовъ	27 " " "
† Риста Тимова	35 г. изчезнала безследно

Тоя пѣтъ изгорени били 16 кѣщи отъ останалитѣ 17 здрави. Косинецъ е дало 88 четници, отъ които въ разни сражения съ войскитѣ паднали сж убити:

† Кръсто Кондовъ Георгиевъ
 † Димитъръ Кировъ
 † Търпо Трайковъ
 † Христо Киселинчевъ

Населението е било буквално оголено.

29. с. Лобаница

Това село сподѣлило участъта на Косинецъ. Войскитѣ и башибозукъ, които на 4 августъ идвали отъ къмъ Биглища, по-напредъ навлѣзли въ Лобаница, ограбили каквото могло да се вземе и опожарили всички 70 кѣщи, колкото броело селото. Населението заедно съ онова отъ Косинецъ предварително е забѣгнало къмъ Дѣмбенскитѣ планини. Ония старци и жени, които останали въ селото, били мѣченически умѣртвени. Следъ нѣколко дни населението, както и това на Косинецъ се завърнало въ опожареното село. Но на 27 августъ войскитѣ, които идвали отъ къмъ Дѣмбени, и които нападнали Косинецъ, спуснали се и къмъ Лобаница и извършили нови убийства. Общо презъ първото и второто нападения на селото убити сж били 13 души.

Ето имената на тия невинни жертви:

† Попъ Цвѣтковица Богданова 74 год.

† Апостолъ Гульовъ	78 "
† Димитъръ Капиданчевъ	62 "
† Лина Л. Капиданчева	23 "
† Наке Андоновъ	61 "
† Димитъръ Кольо Манчевъ	63 "
† Стоянъ Димовъ	75 "
† Наке Гологачевъ	67 "
† Накевица Гологачева	66 " бременна
† Лина Маркова	21 "
† Султана Г. Тодоровска	25 "
† Наумъ Манговъ	73 "
† Доно Мижовъ	63 "

Освенъ горнитѣ лица като четници въ разни сражения паднали убити:

† Дичо Андоновъ, районенъ войвода и
 † Ламбро Динковъ на 18 години, учитель.

(Слепва)

Наумъ Темчевъ

Неданъ Богоевъ Соколовъ отъ с. Сухо-гърло, Демир-Хисаръ, Битолско, роденъ 1873 г., грамотенъ.

Около Архангела (м-цъ ноември) 1900 г. попъ Иоанъ, отъ с. Сопотница, въ кжщата на Иоанъ Богдановъ Църното въ с. Радово, между другитъ селяни, поканилъ и Недана Б. Соколовъ да положи клетва, че ще служи на революционната организация, и го назначи за началникъ на комитета

въ малкото му селце Сухо-гърло състояще се само отъ 7 кжци, турски чифликъ, притежание на Прибилчани.

Възхитенъ отъ това, Неданъ всецѣло се е предалъ на дѣлото. Решителенъ, мжжественъ, неустрашимъ, той смѣло караше напредъ революционната кола. Около Коледа 1901 год. той за пръвъ пжтъ приелъ четата на Ристе Бабински отъ с. Жванъ да влѣзе въ селото Сухо-гърло, и всички селяни полагатъ клетва за вѣрностъ на дѣлото.

Презъ време на Илинденското въстание Неданъ се причислилъ въ четата на сжщия Ристе Бабински, съ когото се е подвизавалъ до края; въ всичкитъ походи и сражения е взималъ живо участие. Следъ въстанието съ появяването на четитъ Неданъ е билъ между първитъ работници на организацията като началникъ на селския комитетъ па до Балканската война 1912 г. Презъ време на сръбската мобилизация 1914 г. Неданъ, заедно съ Ристе Размовъ отъ Струга, отъ Дебъръ, избѣгали съ оржжието си и като стигнали въ Демир-Хисаръ, се причислили въ четата на Ангелъ

Алексо Настевъ Наумовъ, отъ с. Радово, Демир-Хисаръ, Битолско, роденъ 1877 г., грамотенъ. Презъ м. май 1900 г. Аце Цвѣтановъ отъ с. Базерникъ поканилъ Алекса да отидатъ въ българското основно училище въ Битоля, тѣй като и двамата работѣха въ Битоля като калфи по млѣкарницитъ. Отишли въ училището. Покойниятъ Дамянъ Груевъ, апостолътъ на револ. дѣло,

имъ предложилъ да се закълнатъ за вѣрностъ на револ. дѣло, и се закълха.

Отъ тогава Алексо стана най-жаркъ работникъ на дѣлото, доставчикъ на оржжия за комитета.

На день „Благовецъ“, 25. III. 1902 г., въ дюкяна на Димче Цвѣтановъ отъ с. Радово, въ Битоля, пълнилъ патрони Грозданъ Кузмановъ, внукъ на Димче. Подпалилъ му се барутътъ и станала експлозия, отъ която на Гроздана му се повредило дѣсното око. Алексо, като чулъ това, отишълъ да види какво е станало, но тамъ намира полицията, която била арестувала Гроздана, арестувала и Алекса, и като ги откарвала въ „беледието“ той нѣкакъ си сполучилъ да избѣга, и подиръ едно недѣлно криене низъ Битоля, отпжтувалъ за

Секуловъ отъ с. Базерникъ, съ когото се срещнали въ с. Церово, отъ тамъ заминали за с. Баница отъ кждето Ристе Размовъ заминалъ за Струга, а Неданъ е останалъ съ Ангелета до пристигането на българ. войска, ноември 1915 г.

Презъ 1916 г. Неданъ е билъ кметъ въ селото си, т. е. съветникъ на Сопотнишката 3-членна общинска комисия, на която длжностъ служилъ до отсжплението на фронта, септември 1918 год. Презъ това бурно време, когато около Битоля се е водила война цѣли 2 години, а селата денонощно биваха посещавани отъ разни войсковы команди за реквизиции, Неданъ си е спечелилъ доста неприятели между населението затуй, защото своята длжностъ кметъ е вършилъ добросъвестно, безпристрастно.

Наклеветенъ отъ известни лица, стари сръбомани отъ сѣсѣдното село предъ сръбския окрл. (срезки) началникъ въ Крушово 1918—19 г. Неданъ е билъ повикванъ отъ сжщия въ Крушово всѣка недѣля въ течение на 19 недѣли, и най-сетне като се изпѣчилъ предъ началника съ думитъ: „ама щя тражишъ отъ мене, защо ме мучишъ? Ако самъ кривъ предай ме суду...“, началникътъ му казалъ кой го клевети и му рекълъ да бжде свободенъ и да не се бои...

Неданъ сега е на 69 години, крепъкъ е, но сжжалъ, че не може да издържа дълго пжтуване както преди.

Височината му е 196 см. — живъ е.

Има жена Иоанка, родена 1875 г., синъ Спиро, роденъ 1922 г., ожененъ, съ 2 деца. Материалното му състояние е сръдно.

Ето снимката му за да се види.

Сведения събралъ: Т. Арсовъ,
бившъ Д.-Хисарски войвода

с. Долени, Д.-Хисарско. и се причислява въ четата на Иорданъ Пиперката, съ когото се е подвизавалъ до деня на погубването на Пиперката при „Гермидница“ Церско, 10 VIII. 1903 год. Подиръ това Алексо се прибира въ четата на Дим. Матлиевъ отъ Охридъ, съ когото се движилъ до деня на неговото погубване — 10. IX. 1903 г. Единъ месецъ следъ тази случка четата се разпръснала и всѣки си отиде у дома си. Презъ 1914 г. вследствие сръбската мобилизация Алексо побѣгна въ Леринъ, гръцко, отъ тамъ въ София, кждето презъ 1915 год. билъ мобилизиранъ въ 5. Макед. полкъ, 2-ра дружина, 6-а рота, 2 ри взводъ, при старшия Никола Кръстевъ. Подиръ войната 1918 г. въ Горна-Джумая билъ е уволненъ и се прибралъ у дома си.

Алексо сега се занимава съ земедѣлие въ с. Ново-село (Черкезъ-кьой) Демир-Хисарско; има жена Петра, родена 1887 г., синъ Мито, род. 1908 год. Семейството му брои 7 души, материално е слабъ, защото въ Битоля е държалъ бакалница и кръчма, но когато е билъ мобилизиранъ отъ сръбитъ, 1914 г., напусналъ е дюкяна пѣленъ съ разни стоки, които сж стрували повече отъ 300 наполеона златни. Земята, която притежава въ с. Ново-село е съвсемъ малко.

По-горе даваме и неговия ликъ да се види.

6. VI. 1942 г. Сведения събралъ: Т. Арсовъ
с. Ново-село бившъ Дем.-Хисар. войвода

Веле Георгиев Саморотъ, роденъ въ с. Сопотница, Демир-Хисаръ Битолско, презъ 1878 год. — неграмотенъ. Презъ 1893 г. като сираче и бедно, отишълъ въ Битоля да търси работа и се е главилъ при Силианъ Бързата, хлѣбаръ, отъ с. Простране, въ махалата „Бѣла чешме“. Подиръ 2 год. Веле се главилъ при Насте Церапецотъ, пекаръ на „Баиръ махала“ като продавачъ на симиди и гевреци съ табла, при

кого е служилъ 3 години, и най-сетне при Алекс Козичанецотъ при махала „Две греди“.

Презъ 1901 г. Веле е билъ посветенъ въ револ. дѣло и е служилъ като поща между началството въ града и ония въ околнитѣ на Битоля села, понеже като симидчия той е могълъ да се движи по селата безъ да се съмняватъ турцитѣ, а отъ селата въ града е внасялъ роволвери, патрони и др. оружия потрѣбни на градския комитетъ, и много пѣти щастieto му е помагало да не бжде заловенъ.

Като членъ на терористич. револ. група подъ командата на Силианъ Сагрия отъ с. Брѣзово и Дамче отъ с. Вирово, презъ пролѣтѣта на 1903 г. било му е възложено: Веле и Ристе — отъ с. Будаково, сжщо терористъ — да убиятъ шпионитѣ — попа на с. Рапешъ и Ристе ковача отъ сжщото село, защото бѣха погазили дадената клетва.

Презъ мартъ 1903 г. Веле и Ристе въоръжени съ револвери „нагантъ“ при с. Логоварди убиха тѣзи двама шпиони, и никой не можа да подозира че тѣ сж убийцитѣ.

Презъ време на Илинденс. възстание 1903 г. Веле остана на работа въ Битоля, пакъ симидчия а пролѣтѣта 1904 г. дошълъ е въ с. Сопотница и се оженилъ за Стойна Дамческа, и пакъ се завърналъ въ Битоля. Презъ януарий 1905 г. при „ду-

Стоянъ Секуловъ Таралинга, отъ с. Брѣзово, Демир-Хисаръ, Битолско, роденъ въ 1883 г., грамотенъ, интелигентенъ. Пролѣтѣта презъ 1905 г. отъ Румѣния, кждето е билъ на гурбетъ, дошълъ въ София съ целъ да бжде полезенъ на македонското освобод. дѣло, па се зачислилъ въ четата на дѣдо Таню отъ с. Горничево, Леринско, която се сформирова

за да навлѣзе въ Македония, и презъ май четата стигна въ Леринско.

По негово желание — да служи въ районъ около родното му село — дѣдо Таню презъ юлий го изпраща въ Демир-Хисаръ, кждето се причисли въ моята чета, та ми е служилъ една цѣла година.

Презъ това време Стоянъ показва всички качества на единъ добъръ революционенъ четникъ: храбъръ, решителенъ, честенъ, характеренъ, внимателенъ — всѣкога засмѣнъ и веселъ, той бѣ отличенъ другаръ, обичанъ отъ всички.

Въ най-рискованитѣ движения за четата той самъ искаше да отива авангардъ, и често пѣти

лието Св. Недѣля“ отнелъ пушката система „гра“ на единъ колджия турчинъ (акциз. стражаръ) станалъ нелегаленъ и се прибра въ четата на Алекс Стефановъ (а по-късно въ четата на пишущия тѣзи редове — Т. Арсовъ отъ Охридъ) въ района Демир-Хисаръ. Презъ май 1905 год. е раненъ въ дѣсната ржка, па заминалъ за България да се лѣкува. По нареждане на Окр. комитетъ бѣхъ премѣстенъ отъ Крушовско въ Демир-Хисарския районъ, броящъ 26 села — отъ с. Церъ до Смилево — и частъ отъ четниците на Алекс прибрахъ азъ, а въ това число бѣ Веле и Ангелъ Секуловъ отъ с. Базерникъ. Съ менъ тѣ се движиха до февруарий 1907 г., когато ги изпратихъ „по каналъ“ за България, а азъ съ чуждъ паспортъ преко Крушово — Велесъ — Нишъ ги намѣрихъ въ София. Презъ май 1907 год. азъ заминахъ за Канада при брата си Георги, а Веле и Ангелъ останаха въ София и се занимаваха като каруцари.

Още въ Демир-Хисаръ, презъ м. декемврий 1905 г. по нареждане на Битол. началство изпратихъ имъ този Веле да убие нѣкой си шпионинъ, и при „Чифте фурни“ той сполучливо убилъ Иончета берберина, осжденъ на смъртъ отъ началството и пакъ се върна въ четата ми. Презъ 1914 г. Веле е билъ мобилизиранъ отъ сърбитѣ тукъ, и при „Печъ“ (Ипекъ) есенъта попадналъ въ пленъ при австрийцитѣ, а следъ 9 месеци е билъ прехвърленъ въ българската армия, въ която е билъ зачисленъ въ 10-и опълченски полкъ, 3-а дружина 4-а рота, 4-и взводъ и е служилъ до примирието — 1918 г., следъ което се завърнилъ въ кѣщи въ с. Сопотница, гдето живѣе и днесъ.

Макаръ и 64-годишенъ Веле е крепъкъ, още работи, но материално е съвсемъ слабъ; притежава една милка кѣщица и 7-8 декара нивя, има си 1 мършавъ конь и 1 стара кола, та съ тѣхъ работи кираджилъкъ. Деца нѣма.

Сведения събралъ: *Т. Арсовъ*,
бившъ Дем.-Хис. войвода

съмъ билъ принуденъ да не го пускамъ, защото, не е било логично само той да бжде прицелъ на неприятелския куршумъ.

Стоянъ имаше старъ баща, Секула, и майка, които ме замолиха да имъ го освободя, защото не можеха да обработватъ малкото земя, която притежаваха, и най-сетне презъ юлий 1906 г. азъ го освободихъ; отиде при дом. си и презъ есенъта се ожени. Като легаленъ Стоянъ неуморно служеше на рев. дѣло до балк война 1912. Презъ 1914 г. като сръбски войникъ той се прехвърли въ България на „Бѣласица“ и служи до примирието — 1918 г. когато се завърна у дома си, но тамъ намѣрилъ само жена си, а баща му и майка му бѣха измрѣли. Презъ 1918 г. сърбитѣ донесоха тукъ епидемията „испанска“, която погълна стотици измежду бѣлг. селско население, а между тяхъ жертви намѣри смъртъта си и Стоянъ Секуловъ Таралинга.

Жена му се е преоженила и, казватъ още е жива негде въ друго село, но отъ Стояна не е имала никаква рожба.

4. VI. 1942 год.

Сведения събралъ: *Т. Арсовъ*,
бившъ Д. Хисар. войвода

Положението

Събитията по североафриканския бръг остават в центъра на вниманието на свѣта, тъй като от тѣхното развитие за сега изглежда зависи въ много голѣма степен ходътъ, който ще вземе свѣтовниятъ конфликтъ и изходътъ на гигантската борба между силитъ отъ Осьта и англо-синсонско-съветския блокъ.

Въ стремежа си да стѣпятъ здраво на североафриканския бръгъ и откъмъ западъ англо-американцитъ направиха известни отстъпки и сключиха спогодби съ адмиралъ Дарланъ, който, заедно съ известенъ брой висши френски офицери и административни лица, се обяви за независимъ отъ френското правителство въ Виши, следъ което германцитъ завзеха и неокупираната френска зона. Спогодбитъ бѣха сключени между Дарланъ, и американския генералъ Айзенхауеръ, отъ страна на Съединенитъ Щати. По силата на тия спогодби адмиралъ Дарланъ бѣ признатъ за глава на колониална Франция, нѣщо което внесе голѣмъ смутъ въ срѣдитъ на тъй наречената „Боряща се Франция“, начело на която бѣ застаналъ известния генералъ де Голъ още когато адмиралъ Дарланъ бѣ лояленъ изпълнител на условията на примирието между Франция и Германия. Самиятъ генералъ де Голъ и привърженицитъ му сж смѣтали, че само на тѣхъ се пада да сключватъ спогодби съ Англия и съ С. А. Щати и съ С. С. С. Р. що се отнася до борбата съ Германия и Италия, защото тѣ отначало още бѣха поели всички рискове и бѣха приели да бждатъ заклеймявани като родоотстъпници и предатели спрѣмо отечеството си. Но ето че, когато настѣпи часътъ за действия отъ по-широкъ обсегъ при това на теренъ на френски колониални владения, генералъ де Голъ и неговитъ привърженици останаха въ сѣнка и потърсенъ бѣ главно отъ американцитъ другъ — именно адмиралъ Дарланъ, който наистина, съ отдѣлянето си отъ маршалъ Петенъ и съ обявяването си за независимъ шефъ на френскитъ сили въ Северна Африка и въ западнитъ африкански френски владения, стана удобенъ за цѣлитъ на американо-английската акция въ Африка, но все пакъ, е още новъ факторъ, неразкритъ напълно всичкитъ си карти и доскоро повече противодействувалъ въ Виши на дѣлото на англосаксонцитъ отколкото да имъ е съдействувалъ.

По всичко си вижда, че генералъ де Голъ не е ималъ особено влияние или дори може би да го е нѣмалъ нѣкакво въ западна френска Африка и въ севернитъ африкански френски владения, затова американцитъ, които бѣха и за сега продължаватъ да сж главнитъ действащи лица на западно и североафриканския френски колониаленъ театръ, сж решили да пренебрегнатъ сантименталнитъ съображения и да подирятъ хората, които могатъ да имъ бждатъ за момента пай-полезни. И ги намѣриха въ лицето на Дарланъ, на генералъ Жиро, на генералъ Ногесъ и на управителя на Дакаръ — Бовасонъ.

На вълната отъ очудване, възмущение и недоволство, която се надигна поради тоя фактъ всрѣдъ голиститъ, отъ Вашингтонъ отговориха, че С. А. Щати, чрезъ генералъ Айзенхауеръ, сж сключили съ Дарланъ само спогодби отъ времененъ воененъ характеръ и че тия спогодби не уреждатъ окончателно никакви по-далечни политически въпроси.

Отъ Лондонъ сжщо се чува гласове на недоумение и дори на възмущение загдето съюзникътъ на Англия генералъ де Голъ, комуто тя бѣ давала толкова голѣма подкрепа и когото така много тя бѣ насърчавала въ разколнишката му дейностъ, е билъ предпочетенъ предъ довчерашия почти врагъ на Англия — адмиралъ Дарланъ, но Чърчилъ, Идънъ и други по-важни английски фактори, които знаятъ по-вече нѣща по воденето на

войната и държатъ смѣтка за многообразнитъ и деликатни моменти отъ борбата се опитаха да внесатъ успокоение чрезъ полуобяснения за да не разкриватъ нѣкои работи около тая афера, чието разкриване би се отразило отрицателно върху общото действие предприето въ Африка.

Но дори и при намирането на единъ компромисъ за търпимостъ отъ страна на двамата съперници за водителство на „свободнитъ“ французи възможността за обединение на френския народъ около знамето за борба съ Германия си остава твърде далечна, защото цѣлитъ френски народъ, който си живѣе по своитъ градове и села и има, както всѣки здравъ народъ, инстинктъ за действителнитъ нѣща и за действителнитъ народни нужди, вижда че най-належащото нѣщо за него е да лѣкуванитъ си отъ поражението и да събира сили за утрешно сътрудничество съ източния си съседъ — германския народъ. Защото, и германскитъ, и френскитъ народъ ще останатъ пакъ велики и съседи и по силата на географския факторъ ще трѣбва да търсятъ пѣтица за сътрудничество за добруване на самитъ тия народи и на всички други, съставляващи европейската общностъ.

Както и да е, — ще успѣе ли Лавалъ да създаде въ Франция въ по-близко или по-далечно бждеще условията за едно искрено разбирателство и сътрудничество между Франция и Германия или не, въ сегашния моментъ отъ военно гледище това не е отъ най-сжществено значение. Особено следъ самопотопяването на френската военна флота, намираща се въ Тулонъ, за германцитъ стана още по-ясно, че Франция — била тя се присѣдила къмъ идеята за отстраняване на английското влияние отъ Европа и за установяване на единъ по-добъръ редъ въ тоя континентъ по разбиранята на Берлинъ и на Римъ или не — не може да бжде използвана всенно за такова едно европейско строителство. Важното бѣ да се обезвреди военно Франция и тя да остане териториално изцѣло подъ военния контролъ на Германия като по тоя начинъ се отстранятъ всички възможности за неприятелски военни изненади откъмъ франска територия. И това стана. И по срѣдиземноморския бръгъ на Франция сега бдятъ германски орждия и други сили, така че съ това се закржгли отбраната на Европа по всички почти пунктове.

Днесъ по-важно е онова, което става аъ Тунизия. Тамъ непрекъснато се стоварватъ германски и италиански войски и орждия и съ всѣки новъ децъ тамъ се увеличаватъ силитъ на Осьта и се засилватъ укрепленията имъ. Въ сжщото време и англичани и американци бързатъ да увеличатъ войскитъ си въ тая областъ, но тѣ не могатъ да настигнатъ противницитъ си, които сж по-близко до тия мѣста и тая имъ близостъ имъ позволява да прехвърлятъ сили съ много по-голѣма бързина.

Боеветъ, които се водиха до сега въ Тунизия, бѣха предварителни и нѣмаха по-голѣмо значение отъ това на разузнаване или на изненадни нападения за осигуряване на даденъ стратегиченъ пунктъ съ огледъ на обезпечаване на по-благоприятни позиции за предстоящитъ голѣми решителни боеве. Тия именно боеве още не сж станали и тѣ се очакватъ съ нетърпение отъ свѣта, защото отъ тѣхъ ще зависи кой ще бжде господаръ на Срѣдиземно море.

Сега и еднитъ и другитъ струпватъ огромни количества орждия, танкове, аероплани и събиратъ голѣмъ брой войски. По предвижданията на всички вещи наблюдатели на положението въ Тунизия, тамъ сега всѣки отъ противницитъ гледа да те осигури господство по въздуха, затова се смѣта че по Тунизиското небе ще се развиятъ може би най-голѣмитъ въздушни боеве, каквито е видѣло човѣчеството презъ тая война.

Образуване нови дружества

1. въ с. Вранещица Кичевско — Бродска околия и съседните до него села отъ Челопечката община е образувано Илинденско др-ство на 30. VIII. н. г. съ записани първоначално 42 члена.

Настоятелство:

Председател: *Георги Спасенов Наревъ*
 Подпредседател: *Стойко Найденов Шошиновъ*
 Касиеръ-дѣловод.: *Димитъръ Петровъ Голушки*
Симеонъ Георгиевъ Лазаровъ
 и членове: *Атанасъ Петровъ Марковъ*
Никола Христовъ Скаевъ
Мишо Стойковъ Поповъ
 Допъл. членове: *Лаки Стоянъ Сулзовъ и*
Стойанъ Стойковъ Лешнинъ

2. въ с. Крупникъ — Горно-Джумайско на 12. VIII. н. г. — илинденско дружество съ настоятелство:

Председател: *С. Н. Теовъ*
 Секретаръ: *Илия А. Тоевъ и*
В. Ивановъ
 Членове: *Лазаръ Илиевъ и*
Яне Яневъ
С. Миховъ
 Контроленъ съветъ: *Найденъ Шоканки и*
С. Г. Костурковъ

3. Въ *Ксанти* образувано е на 30. IX. н. г. — Илинденско-Преображенско др-ство съ записани първоначално 21 члена и съ настоятелство:

Председател: *Никола Тодоровъ Гюмюшевъ*
 Секретаръ: *Георги Христовъ Марковъ*
 Съветници: *Гино Ив. Алитотовъ и*
Георги Яковчевъ Србиновъ
 Подгласници: *Алекс. Пандовъ Юруковъ и*
Райчо Илиевъ Левовъ.

4. Въ *Малко Търново* на 26 юлий н. г. е образувано Илинденско-Преображенско Дружество съ настоятелство:

Председател: *Жельзко попъ Михайловъ*
 Подпредседател: *Дражо Кировъ*
 секрет.-касиеръ: *Димитъръ Ефтимовъ*
 членове-съветници: *Стойанъ Ян. Мокротовски и*
Маверъ Д. Гевешевъ

Поздравяваме членоветъ на новообразуванитъ дружества и пожелаваме на настоятелствата имъ въодушевена дейность за осъществяване задачитъ на организацията ни — да подкрепя всички инициативи за провеждане на здравни национални устои въ страната ни — да служи за пазител на националните ни идеали — така както сме се клели за вѣрна служба на родъ и отечество още въ началото на своя смисленъ животъ.

Да се не отдѣля нашата мисль отъ желанието ни да служимъ за примѣръ на младо и старо, за вѣрни стражи на народните ни идеали; да бдимъ ежечасно и да вложимъ всичките свои сили за закрепване величието на българския народъ, призованъ отъ Бога да служи за примѣръ на околни и далечни, истински и велики държави — за примѣръ на трудъ и честность, на всепреданость и безкористность къмъ народните ни интереси